

MARIUS ROBESCU

Limbajul criticii de teatru

Greutatea, când vine vorba despre critica teatrală, este că respectivul domeniu constituie mai ales o practică. E pe cale de a se stinge o discuție, ce durează, în reviste, de mai multe luni de zile, privind critica literară. Ei bine, tocmai în comparație cu critica literară, critica teatrală a rămas oarecum în urmă. Când spun aceasta, nu mă refer numai la țara noastră, ci și la alte culturi. Importante lucrări care să trateze metoda criticii de teatru există, desigur, dar sînt infinit mai puține decît în literatură. Explicația e, cred, de natură temporală. Noi putem repeta astăzi experiența lecturilor lui Sainte-Beuve și, astfel, să-i găsim limite și să ne permitem a le corecta. Optica unui cronicar de teatru contemporan cu celebrul critic rămîne, însă, în afara oricărei confruntări. Se conservă, ca să zic așa, privirea, dar lipsește obiectul examinat. Nici în spațiu, criticul de teatru nu e mai avantajat. Niciodată, oricît ar călători (presupunînd că e norocos), el nu va putea acumula o experiență profesională egală cu a criticului literar. Cărțile vin, ele, spre cititor, deci, mai repede. Ceea ce nu exclude posibilitatea ca respectivul critic de teatru să fi văzut mai multe spectacole decît a citit cărți!

Dar să ne întoarcem la afirmația inițială: critica teatrală constituie mai ales o practică. Virtuțile și servituțile ei decurg precis din felul cum știe să-și accepte condiția. Iată domeniul în care pedanteria și ignoranța sînt, deopotrivă, ridicole. Spectacolul de teatru este un fapt de artă și de viață. Nu are, cum spunem, rezerva posterității. Este, în același timp, frumos și perisabil. Pedantul ratează, desigur, suflul lui viu. Ignorantul îl privește doar ca pe o comedie sau, în cel mai bun caz, cînd e sensibil, îl apropiere, pînă la confundare, de viața reală. Cînd pedantul sau ignorantul scriu cronică dramatică, se

întîlege ce iese. Dar criticul, cum trebuie să fie el? Mai întîi, socot, el trebuie să fie un spectator (reiau ceea ce am scris și altă dată). Numai că un spectator mai independent, care va avea alt punct de vedere decît cel al artistului. Nu atît iluzia estetică o va aprecia el, în primul rînd, cît conținutul acesteia. Ajunși aici, discuția abia se deschide. De ce natură trebuie să fie aprecierea criticului? Aș răspunde că, în nici un caz, de natură didactică, îngustă și cu pretenții definitive. Critica dramatică (și nici o altă critică) nu posedă un catehism și, cu atît mai puțin, un normativ. Ea este, în cazurile cele mai bune, un comentariu suplu, ca argumentele extrase dintr-o sferă foarte largă. Exprimă gustul celui care o profesează și efortul de a încadra faptul de artă în anumite coordonate generale (filozofice) ale culturii. Acela care știe numai teatru, oricît ar ști, nu va putea deveni un cronicar dramatic desăvîrșit. Pentru motivul că un fapt de artă excepțional are o semnificație ce depășește totdeauna domeniul în care a apărut. Și pentru că gustul e un instrument ce se perfecționează prin frecventarea tuturor artelor. Personal, provin în critica teatrală din literatură (totuși, nu din critica literară). Poate, de aceea, am meditat mai mult la situația ciudată a criticului dramatic, care (asemenea criticului muzical, plastic etc.) se exprimă într-un alt limbaj decît arta asupra căreia referă. Împrejurarea nu trebuie bagatelizată. Ea poate conduce la neînțelegeri tragice (pentru a întrebuița un termen familiar specialității). Dificultatea are un dublu sens: de la artist la cel care scrie și de la cel care scrie la artist. Artistul se întîmplă să nu cunoască valoarea cuvîntului, criticul, să nu poată prinde arta în cuvînt. Cred că ambii factori trebuie să colaboreze mai intens, cu o conștiință teoretică mai dezvoltată, la crearea și la fixarea (relativă, se înțelege) a unei terminologii.

Am lăsat la urmă chestiunea calificării morale a criticului. Aceasta e un postulat. Criticul nu înșeală, nu se răzbună, nu are preferințe, fără a motiva clar ca lumina zilei etc. În ipostaza de simplu cititor, nu mi-a trecut niciodată prin minte să mă îndoiesc de toate aceste lucruri. Știu, însă, că există oameni „avizați” care se mai îndoiesc. O fac pentru că sînt suspicioși din fire? Nici un critic n-a călcat pînă acum jurămintul profesiunii sale? Nu mă sînt în stare să verific. Iarși, sînt silit să constat că, spre deosebire de critica literară, critica de teatru nu-și poate permite detașarea, la același foarte ridicat grad. Ea este mai implicată, are în mare măsură un caracter motor. Se întîmplă, apoi, mai rar, ca sentința criticului dramatic să fie supusă recursului. Însă, în asemenea condiții, eventuala greșeală comisă, cu greu ar putea fi camuflată. Sînt tentat să afirm că talentul și morala criticului constituie un tot, și nu mi-acopăr ochii cînd observ anumite concesii benigne, oportune, cum le consideră cei care le fac.